

Oppfølging av UiBs politikk for Åpen vitenskap

Åpne læringsressurser. Utredning av arbeidsgruppe for regelverket

1. Introduksjon

1.1. Bakgrunn

[UiBs politikk for åpen vitenskap](#) ble vedtatt av universitetsstyret 24.9.2020 (sak 101/20). Ansvar for oppfølging av politikkområdet åpne læringsressurser er gitt til UiB læringslab, i samarbeid med Universitetsbiblioteket og andre relevante enheter og fagmiljøer ved UiB. Forskningsutvalget fungerer som styringsgruppe for det videre arbeidet med åpen vitenskap.

Oppdraget slik det er gitt i universitetsstyresaken, er som følger:

- UiB skal implementere en digital plattform for deling av åpne og kvalitetssikrede læringsressurser.
- UiB skal implementere et tydelig regelverk for problemstillinger knyttet til kvalitetssikring, opphavsrett, personvern, deling og bruk av læringsressurser.
- UiB skal fremme en god delingskultur for læringsressurser for å styrke kvaliteten i undervisningen og for å styrke det nasjonale og internasjonale samarbeidet på tvers av institusjoner og fagmiljø.
- UiB skal legge til rette for at ansatte får nødvendig opplæring og kompetanse i opphavsrettslige og tekniske problemstillinger knyttet til lagring, publisering og deling av læringsressurser.
- UiB skal legge til rette for at ansatte kan dele sine læringsressurser og gjøre læringsressurser åpent tilgjengelige i de tilfeller der det ikke kommer i konflikt med faglige eller juridiske hensyn.
- UiBs ansatte skal påse at utforming, bruk og deling av åpne læringsressurser er i samsvar med institusjonens verdier og omdømme.

Arbeidet med implementering av en digital plattform for deling av åpne og kvalitetssikrede læringsressurser er allerede i gang gjennom prosjektet «Lagring og LOR» i UiB læringslab. UiB skal gjennom dette prosjektet knytte den nasjonale LOR-plattformen DLR til UiBs læringsplattform, Mitt UiB, og video-plattformen Kaltura.

Et tydelig regelverk knyttet til kvalitetssikring, opphavsrett, personvern, deling og bruk av læringsressurser er imidlertid vesentlig for punktene knyttet til delingskultur, opplæring og kompetanse. Det ble derfor nedsatt en hurtigarbeidende gruppe som fikk i oppdrag å utrede hvordan dette kan etableres.

1.2 Arbeidsgruppens ansvar og mandat

Arbeidsgruppen ble bedt om å utrede problemstillinger knyttet til kvalitetssikring, opphavsrett, personvern, deling og bruk av læringsressurser. Utredningen skal senere kunne danne et grunnlag for eventuelle endringer i eksisterende regelverk og for utarbeidelse av retningslinjer.

Arbeidsgruppen fikk i oppdrag å lage en utredning som omfatter:

- en definisjon av begrepet åpne læringsressurser, og hva som omfattes av begrepet
- identifikasjon av problemstillinger knyttet til opphavsrett og åpne læringsressurser som trenger avklaring og regulering

- identifikasjon av problemstillinger knyttet til kvalitetssikring av åpne læringsressurser, herunder krav til universell utforming, som trenger regulering
- identifikasjon av problemstillinger knyttet til personvern som trenger regulering
- innspill til hvordan de identifiserte problemstillingene kan ivaretas i en revisjon av Reglement om håndtering av ansattes rettigheter til forsknings- og arbeidsresultater ved Universitetet i Bergen (IPR-reglement) og andre regelsamlinger
- en skisse til ansvar for informasjon og opplæring

Arbeidsgruppen ble bedt om å ta utgangspunkt i gjeldende IPR-reglement, prinsipper lagt for åpne læringsressurser i arbeidet med åpen vitenskap, samt opphavsrettslige og personvernrettslige vurderinger knyttet til dette.

Arbeidsgruppen har forstått mandatet slik at den ikke skal komme med noe endelig forslag til løsning, men heller peke på mulige veivalg UiB står ovenfor og eventuelle pluss og minus ved de ulike løsningene. I leveransen er det viktig å ivareta underviser- og studentperspektivet, slik at dokumentet kan oppleves som relevant i UiBs undervisnings- og læringsaktivitet.

1.3. Arbeidsgruppens sammensetning

- Maria-Carme Torras, avdelingsdirektør, UB, *leder*
- Jan Heiret, instituttleder for AHKR, Det humanistiske fakultet
- Harald Walderhaug, utdanningsdekan, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
- Torger Kielland, førsteamanuensis, Det juridiske fakultet
- Gry Ane Vikanes Lavik, rådgiver, prosjektleder for implementering av digital plattform ved UiB, UiB læringslab/UB
- Helene Jakobia Thorsen, universitetsbibliotekar for juridiske fag, UB, *sekretær*
- Magnus Holtermann, seniorrådgiver, Forsknings- og innovasjonsavdelingen
- Helge Gismarvik Høvik, seniorrådgiver, Sekretariatet for universitetsledelsen

Arbeidsgruppen har en god sammensetning og besitter strategisk, juridisk og teknisk ekspertise ved representanter fra faglig og administrativt ledelsesnivå, flere jurister, en jurist som er forsker på opphavsrett og en representant fra UiB læringslab. Brukerperspektivet er til en viss grad representert. Der gruppen har ønsket påfyll av ekspertise har gruppen invitert denne inn (se et sammendrag av innspillene i vedlegg nr. 1). Gruppen har fått presentert en gjennomgang av følgende temaer:

- Opphavsrett og lisenser ved Torger Kielland, førsteamanuensis i rettsvitenskap og Helene Jakobia Thorsen, universitetsbibliotekar, bibliotek for juridiske fag
- Teknisk infrastruktur/digitalt læringsmiljø ved Gry Ane Vikanes Lavik, rådgiver, UiB læringslab
- Personvern ved Personvernombud Janecke Veim
- Brukerperspektiv på åpen deling ved Professor Vigdis Vandvik, BioCEED, og professor Michael Staubsberg, ReligionsOraklene
- Studentperspektivet gjennom Studentparlamentet ved Martine Baarholm og Kristoffer Eik.

Forskningsutvalget er styringsgruppe for dette arbeidet med regelverket. Arbeidsgruppen har hatt dialog med Utdanningsutvalget, dekanene og Studentparlamentet for drøfting av aktuelle problemstillinger og orientering om arbeidet.

1.4. Tidsplan og møter

Mandatet ble ikke oversendt arbeidsgruppen før 5. januar. Arbeidsgruppen ba rektor om en utsettelse, og fikk godkjent følgende reviderte tidsplan:

- 5. januar: Oppnevningbrev mottatt av gruppen
- 11. februar: Første utkast behandles av Utdanningsutvalget
- 15. februar: Første utkast forelegges Forskningsutvalget
- 15. mars: Endelig utkast leveres til Forskningsutvalget
- 24. mars: Endelig utkast behandles av Forskningsutvalget
- 25. mars: Orientering i Utdanningsutvalget

Arbeidsgruppen hadde sitt første møte den 11. januar. Arbeidsgruppen har så hatt ca. ett møte i uken. I tillegg har medlemmene arbeidet i undergrupper mellom møtene. Arbeidsgruppen har samskrevet denne utredningen.

1.5. Begrepsavklaringer

Opphavsrett: Enerett til å råde over det litterære, vitenskapelige eller kunstneriske verk gjennom å fremstille eksemplar av verket og gjøre det tilgjengelig for allmennheten, jf. åndsverkloven § 3. Opphaver har i tillegg rett til navngivelse og respekt for verket etter § 5.

Opphaver: Den som skaper et åndsverk, f.eks. en ansatt som lager læringsressurser, jf. åndsverkloven § 1 første ledd. Det må avgrenses mot produksjonsrettigheter, se punkt 3.2.2.

Overdragelse av opphavsrett: Opphavsrett kan overdras til andre. Slik overdragelse kan variere i omfang. Overdragelsen kan omfatte hele opphavsretten, innebære en eksklusiv lisens eller bare en enkel lisens (bruksrett), se punkt 3.2.2.

Creative Commons-lisens: En opphavsrettslisens som gir tillatelse til å fremstille eksemplar og tilgjengeliggjøre opphavsrettsbeskyttet materiale på visse vilkår. Se mer under punkt 3.2.3.

Personopplysninger: Alle typer opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en fysisk person, enten direkte eller indirekte, som for eksempel navn, adresse, telefonnummer, e-post og fødselsnummer. Også bilder, lydopptak, IP-adresse og fingeravtrykk kan være personopplysninger. Sensitive personopplysninger står i en særlig stilling i personopplysningsloven og personvernforordningen, og er blant annet opplysninger om rase, politisk oppfatning, religion, helse og seksuell legning.

DLR (digitale læringsressurser): Et såkalt «Learning object repository» (LOR), som utvikles og driftes av Unit. DLR er utviklet for å fungere som nasjonal delingsplattform for læringsressurser, med institusjonene i sektoren som betalende medlemmer i en konsortsiemodell. Foreløpig er UiB, NTNU, BI og HVL med. Kunnskapsdepartementet har satt i gang et prosjekt for å forbedre plattformen og få flere institusjoner med.

2. Definisjoner og arbeidsgruppens forståelse av oppdraget

Arbeidsgruppen har fått i oppdrag å komme med et forslag til en definisjon av begrepet åpne læringsressurser samt si noe om hva det omfatter.

Det er et uttalt mål i [UiBs nye politikk om åpen vitenskap](#) at ansatte og studenter skal lage, publisere og bruke åpne læringsressurser som en integrert del av den forskningsbaserte undervisningen. Det å fremme

læring og formidle kunnskap, står sentralt når UiB skal utarbeide et regelverk for åpen deling av læringsressurser. Delingen bør imidlertid ikke gå på bekostning av andre viktige hensyn, som aktiv studentdeltakelse i sanntidsundervisningen eller at ny upublisert forskning brukes i undervisningen før den nødvendigvis er klar til å formidles åpent.

Arbeidsgruppen foreslår en trinnvis definisjon, som først definerer «læringsressurser» før den sier noe om hva som er intern deling av læringsressurser og åpen deling av læringsressurser.

- i. **Læringsressurser:** Alle former for materiale som er utviklet for undervisningsformål, slik som opptak av undervisning, presentasjoner, disposisjoner, skriftlig undervisningsmateriale som oppgaver, instruksjonsvideoer, digitalt undervisningsopplegg, bilder, grafer og lydfiler.
- ii. **Læringsressurser som deles internt:** Læringsressurser som tilgjengeliggjøres i et digitalt format, og på en måte som tillater gjenbruk innad på Universitetet i Bergen mellom undervisere og/eller studenter, for eksempel ved bruk av en intern lisens.
- iii. **Åpne læringsressurser:** Læringsressurser som gjøres tilgjengelig for allmennheten i et digitalt format, eventuelt med tillatelse til gjenbruk, for eksempel ved bruk av Creative Commons-lisenser.

Arbeidsgruppen har valgt å fokusere både på intern og åpen deling. Det gjelder tidvis ulike regler for hva som kan deles internt og åpent, og arbeidsgruppen mener dette skillet har vært nødvendig for å fange opp hovedproblemstillingene og gi en helhetlig oversikt over deling av læringsressurser ved UiB. Et tydelig regelverk for intern deling vil fremme en delingskultur som også kan bidra til at flere velger å dele åpent.

3. Problemstillinger som trenger avklaring og regulering

3.1. Bakgrunn

I mandatet bes arbeidsgruppen om å identifisere problemstillinger som trenger avklaring og regulering, samt komme med innspill til hvordan disse kan ivaretas i en revisjon av UiBs IPR-reglement. Dette gjelder problemstillinger knyttet til opphavsrett, personvern samt kvalitetssikring. Disse er behandlet i punkt 3.2-3.4. under.

3.2. Opphavsrett

3.2.1. Innledning

Etter opphavsretten har ansatte opphavsretten til det de selv har skapt. UiB som institusjon vil bare i begrenset grad kunne utnytte sine ansattes undervisningsmateriale, og dette omfatter ikke åpen deling. Slik deling krever derfor samtykke fra den ansatte som opphaver.

UiB som institusjon kan derimot oppfordre ansatte som underviser til å dele læringsressurser så åpent som mulig. Dette forutsetter systematisk arbeid med en delingskultur. Det er UiBs ansvar å legge til rette for dette, bl.a. gjennom å tilby en plattform for åpen deling (DLR), sikre at ansatte får opplæring og kunnskap om opphavsrett, lisenser, personvern, samt legge til rette for et godt støtteapparat for undervisere.

3.2.2. Kort oppsummering av opphavsretten og læringsressurser

Etter åndsverkloven § 2 har opphaver opphavsrett til åndsverk han eller hun har skapt. Dersom andre ønsker å utnytte opphavers verk, for eksempel dele det internt eller åpent, krever dette opphavers samtykke eller annet rettslig grunnlag. I norsk og nordisk rett foreligger det en etablert sedvane om at rettigheter til forskningsarbeider som er skapt i arbeidsforhold ved offentlig universitet eller høyskole, ikke går over til arbeidsgiver.¹ Rettigheter til åndsverk skapt av teknisk og administrativt ansatte som en del av arbeidsforholdet, går derimot normalt over til universitetet i kraft av arbeidsavtalen.

Dette innebærer at undervisere ved universitet beholder opphavsretten til læringsressurser de selv har utviklet.² UiB som arbeidsgiver har riktignok en bruksrett til å utnytte dette, for eksempel ved å gjøre PowerPoint-presentasjoner og forelesningsopptak tilgjengelig i forbindelse med pågående undervisning, typisk undervisning innenfor ett enkelt semester. Slikt materiale kan derimot ikke uten samtykke brukes på andre måter, for eksempel gjennom bruk i senere semestre eller ved å legge det åpent tilgjengelig på nett.

UiB vil også ha bruksrett til læringsressurser som oppgaver og andre generelle tekster som brukes i undervisningen, som er fremstilt som oppfyllelse av de ansattes undervisningsplikt.³ Bruksrett til slikt materiale omfatter også rett til bruk i senere semestre og bruk etter at den ansatte har sluttet. Det gis derimot i utgangspunktet ikke rett til annen bruk av materialet, for eksempel i en kommersiell undervisningsløsning. Det kan imidlertid argumenteres for at også slikt generelt materiale må kunne gjøres åpent tilgjengelig, i alle fall når det kommer til materiale som er laget for å gjøres tilgjengelig for studentene. Dette bør utredes videre.

Det ligger også innenfor UiBs styringsrett å gi pålegg om opptak av undervisning (typisk opptak av tradisjonelle forelesninger).⁴ Retten til bruk av slike opptak vil imidlertid være begrenset til bruk i forbindelse med pågående undervisning, for eksempel ved å gjøre den tilgjengelig for studenter som ikke har anledning til å delta på undervisningen som tas opp. Annen bruk, for eksempel bruk i senere semestre, krever samtykke fra underviser som opphaver til opptaket.

UiB vil i mange tilfeller ha produsentrettigheter til lyd- og filmopptak som produseres med institusjonens utstyr og i institusjonens regi etter åndsverkloven § 20, for eksempel opptak gjort i UiBs lokaler med UiBs utstyr.⁵ Et praktisk eksempel her i på UiB læringslab. Bruk av slike opptak vil da kreve samtykke både fra underviser som opphaver og UiB som produsent, for eksempel dersom en UiB-ansatt slutter på UiB til fordel for en stilling på en annen utdanningsinstitusjon hvor vedkommende ønsker å bruke opptaket.

For mer omfattende undervisningsmateriale, som er utviklet med bistand fra UiB for eksempel i form av teknisk og økonomisk bistand, frikjøp mv., bør det inngås særskilte avtaler.⁶ UiB vil da kunne utnytte dette materialet i henhold til avtalen.⁷

¹ Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 49-51.

² Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 57-58.

³ Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 58-59.

⁴ Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 52-55.

⁵ Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 38-39.

⁶ <https://regler.app.uib.no/regler/Del-2-Forskning-utdanning-og-formidling/2.1-Forskning/2.1.5-Formidling-og-forvaltning-av-forskningsresultater/Reglement-om-haandtering-av-ansattes-rettigheter-til-forsknings-og-arbeidsresultater-ved-Universitetet-i-Bergen/Reglement-om-haandtering-av-ansattes-rettigheter-til-forsknings-og-arbeidsresultater-ved-Universitetet-i-Bergen/>

⁷ Se Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning 2018 s. 59-61.

I undervisning gjør man også ofte bruk av andres rettighetsbeskyttede materiale, for eksempel i form av tekst og bilder. Slik bruk krever i utgangspunktet samtykke fra rettighetshaver. For bruk *innenfor* institusjonen vil åndsverkloven § 43 i kombinasjon med Kopinor-avtalen og åndsverklovens bestemmelser om avtalelisens, i stor utstrekning gi rett til bruk av tekst, bilder og til en viss grad lydopptak (men ikke film, se petitavsnitt under) i undervisning på universitetet, også ved opptak av undervisning. Dette omfatter også lagring og deling av undervisningsmateriale i en undervisningsplattform som DLR, forutsatt at tilgangen begrenses til ansatte og studenter ved institusjonen.

Bruk av film er ikke tillatt uten samtykke fra opphaver av filmen, da verken åndsverkloven eller Kopinor-avtalen åpner for dette. Film omfatter her også videosnutter fra for eksempel YouTube. Dersom en ønsker å bruke film i undervisning, kan man lenke til (også embedde) film som er lagt ut med rettighetshavers samtykke.

Disse reglene omfatter derimot ikke bruk *utenfor* institusjonen, for eksempel ved at undervisningsmateriale deles med andre institusjoner eller gjøres åpent tilgjengelig på nett. Slik bruk vil derfor forutsette samtykke fra rettighetshaver. I praksis må undervisere da avstå fra å bruke f.eks. bilder i tråd med Kopinor-avtalen eller åndsverkloven § 43 dersom de ønsker å dele opptaket av undervisningen i ettertid. Bruk av andres materiale i åpne læringsressurser, vil derfor i praksis være begrenset til materiale som er lisensiert under åpne lisenser (eks. Creative Commons). Det er også tillatt å lenke til materiale som er lagt ut på nett med rettighetshavers samtykke.

3.2.3. Graden av åpenhet

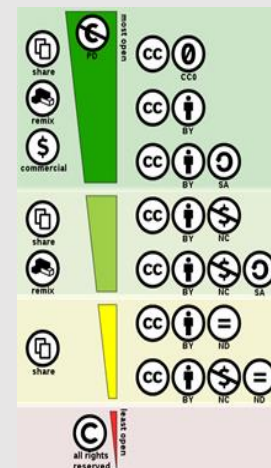
Åpen deling av læringsressurser i sin enkleste form innebærer bare at materialet legges åpent tilgjengelig på nett. Materialet kan da lastes ned og brukes privat etter åndsverkloven § 26, men mottaker gis ingen andre rettigheter til å bruke dette. Åpen deling kan også skje ved at mottaker gis en åpen lisens til videre bruk av materialet, for eksempel til selv å gjøre det tilgjengelig for andre og å bearbeide materialet videre. De mest brukte lisensene for slik deling av åpent innhold er Creative Commons-lisensene.

Kort oversikt over Creative Commons (CC)-lisenser

Creative Commons-lisenser er en internasjonal lisens som åpner for bruk av opphavsrettet materiale. Lisensen er ikke et alternativ til opphavsretten, men en måte for opphaver å forenkle tilgangen til og bruken av verket. Lisensene er oversatt til norsk.

Lisensene åpner for (vederlags)fri gjenbruk av verket i samsvar med vilkårene for lisensen. Lisensene består av fire standardvilkår som er satt sammen på seks ulike måter: navngivelse (BY), forbud mot bearbeidelser (ND), forbud mot kommersiell bruk (NC) og krav til deling på samme vilkår (SA). Alle lisensene krever navngivelse, men de øvrige vilkårene er valgfrie avhengig av valg av lisens. Dette gir grunnlag for seks lisenser, som består av ulike kombinasjoner av disse vilkårene (se bilde). Det finnes også en CC0-lisens, som gjør at opphaver kan oppgi sin opphavsrett.

[Om lisensene - CreativeCommons.org](https://creativecommons.org/). Se også Kielland, Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning s. 98-104.

3.2.4. Valg mellom ulike lisenser i delingsplattformen DLR

Et gjennomgående spørsmål for arbeidsgruppen har vært: Hva ønsker UiB å oppnå med åpen deling? Lisensene tilbyr ulike grader av åpen deling, og valg av lisens henger sammen med hva UiB ønsker å oppnå med delingen. Dette er ikke noe arbeidsgruppen kan svare på, men et veivalg UiB må gjøre. Arbeidsgruppen kan likevel bistå ved å belyse ulike veivalg UiB står ovenfor.

DLR-plattformen kan gjøre det lettere for underviseren å ta stilling til valg av lisens. Dette forutsetter at nødvendig funksjonalitet kommer på plass i DLR-plattformen, som er nå under utvikling. Arbeidsgruppen mener ikke det er hensiktsmessig at man kan velge mellom alle de ulike Creative Commons-lisensene i DLR. Ikke alle lisensene er like aktuelle for alle typer av åpen deling av læringsressurser.

Arbeidsgruppen er av den oppfatning at de to mest aktuelle lisensene for lisensiering av åpne læringsressurser, er CC BY, som bare krever navngivelse (dvs. kreditering av opphaver) og CC BY-ND, som ikke tillater bearbeidelser. Det finnes ikke noen Creative Commons-lisenser som bare åpner for enkelte former for bearbeidelser.

Lisensene som forbyr kommersiell bruk (NC) fremstår umiddelbart å være i samsvar med formålet bak åpen deling av undervisningsressurser, da det ikke er noen umiddelbar grunn til at slikt materiale bør kunne utnyttes kommersielt av andre. Det er imidlertid uklart hvor langt forbudet mot kommersiell utnyttelse egentlig går. Bruk av en lisens som bare tillater ikke-kommersiell bruk vil derfor kunne motvirke bruk av materialet som har et visst kommersielt preg, men likevel ville vært ønskelig, for eksempel bruk med undervisningsinstitusjoner som tar skolepenger (eks. BI). Arbeidsgruppen vil derfor ikke anbefale bruk av lisensene som forbyr kommersiell bruk.

Lisensene som påbyr deling på like vilkår (SA) kan være hensiktsmessige for undervisningsmateriale som utvikles av flere over tid og hvor man ønsker å forsikre seg om at videreutvikling av materialet forblir åpent. Disse lisensene er derfor neppe særlig aktuelle for de fleste som deler sitt undervisningsmateriale.

Forslaget fra arbeidsgruppen (dersom det er teknisk mulig i DLR) er at man primært kan velge mellom lisensene CC BY, CC BY-ND og en intern UiB-lisens. I tillegg kan det være et valg hvor man for eksempel krysser av for at man har andre lisensbehov, slik at man vil få opp også de øvrige CC-lisensene. På denne måten vil de fleste få dekket behovene sine på en enkel og oversiktlig måte, uten at man fratar noen mulighetene til å velge fra de øvrige lisensene.

Arbeidsgruppen har spilt dette videre til DLR-arbeidsgruppen. UiB må her samarbeide videre med DLR-leverandøren om hvilket utvalg som skal vises, basert på UiBs og resten av samarbeidspartners behov.

Det bør også fremgå klart og direkte på lisenssiden i DLR hvilke vilkår som gjelder for de ulike lisensene. Dette gjelder både informasjon om hvilke rettigheter man sier fra seg, hvilke lisenser som passer for ulike behov, samt informasjon om hvilke muligheter og begrensninger lisensen medfører for de som senere ønsker å bruke materialet. Det bør ikke være noe man må klikke seg frem til. Det bør være så lett tilgjengelig og så enkelt som mulig.

3.2.5. Opphavsrettsinngrep i forbindelse med deling av åpne læringsressurser

Arbeidsgruppen anbefaler UiB å presisere i regelverket hvem som er ansvarlig ved eventuelle brudd på opphavsretten i forbindelse med deling av åpne læringsressurser.⁸

Dagens praksis er at UiB påtar seg ansvar i slike tilfeller. Arbeidsgruppen mener dette bør opprettholdes, med mindre den ansatte klart har opptrådt som privatperson. Dette bør også presiseres i et eventuelt nytt regelverk.

3.3 Personvern

3.3.1. Innledning

På grunn av koronapandemien har UiB nylig hatt en større gjennomgang av retningslinjer som gjelder personvern og undervisning. Disse er aktuelle for åpne læringsressurser. Blant annet er det vedtatt en egen [retningslinje for personvernensyn ved digital undervisning](#) og en retningslinje for personvernensyn ved digital klinisk undervisning og behandling (begge oppdatert per juni 2020). Det er i tillegg utviklet en enkel nettside om [hvordan personvernensyn ivaretas ved digital undervisning](#). Ved utarbeidelsen av disse rutinene og informasjonen har UIB tatt utgangspunkt i Units veileder for [videoundervisning og personvern](#). Arbeidsgruppen har samarbeidet med UiBs personvernombud Janecke Helene Veim når arbeidsgruppen har sett på problemstillingene knyttet til personvern og åpne læringsressurser.

Med utgangspunkt i mandat og de nylig vedtatte retningslinjene har arbeidsgruppen identifisert følgende problemstillinger: aktuelle rettslige grunnlag, UiBs informasjonsplikt, og gjenbruk av læringsressurser med studentdeltagelse (opptak). Disse vil kort behandles nedenfor. Gjennomgangen nedenfor har fokus på studentens krav på personvern ved nettbasert undervisning som åpen læringsressurs.

3.3.2. Rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger

All behandling av personopplysninger må ha en hjemmel i personvernlovgivningen (GDPR) for å være lovlig. Det betyr at UiB på forhånd må ha identifisert om det finnes et såkalt rettslig behandlingsgrunnlag. Undervisning ved hjelp av læringsressurser kan innebære behandling av personopplysninger, typisk lyd- og bildeopptak av undervisere og studenter. I så tilfelle må UiB altså sørge for at personvernregelverket blir overholdt med henvisning til ett eller flere av personvernregelverkets behandlingsgrunnlag. De aktuelle behandlingsgrunnlagene er samtykke, allmennhetens interesse og avtale.

Samtykke som behandlingsgrunnlag

Et gyldig samtykke er en informert, frivillig, utvetydig, spesifikk erklæring som fritt skal kunne trekkes tilbake uten konsekvenser for den enkelte. Tilbaketrekking av samtykke kan skje på ethvert tidspunkt og må kunne gjennomføres på en like enkel måte som samtykket i første omgang ble innhentet.

⁸ For eksempel: En underviser ved UiB deler en PowerPoint vedkommende har laget til egen undervisning åpent via DLR. På PowerPointen er det et bilde som etter Kopinor-avtalen kan brukes i undervisning ved UiB. Dette bildet fjernes ikke før presentasjonen deles åpent. Bildet er ikke rettighetsklarert, og vedkommende får en henvendelse og et krav om betaling fra opphaveren.

Ifølge UiBs gjeldende retningslinje brukes ikke samtykke som rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger ved digital nettbasert undervisning. Dette begrunnes i manglende reell frivillighet for studentene, samt utfordringene med å håndtere følgene dersom studentene trekker tilbake samtykket.

Når det ikke er annet egnet rettslig grunnlag (det vil si avtale eller «allmennhetens interesse» jf. under), og det ikke lagt til rette for å reservere seg fra å delta med lyd eller bilde, må det innhentes samtykke fra studentene.

Allmennhetens interesse som behandlingsgrunnlag

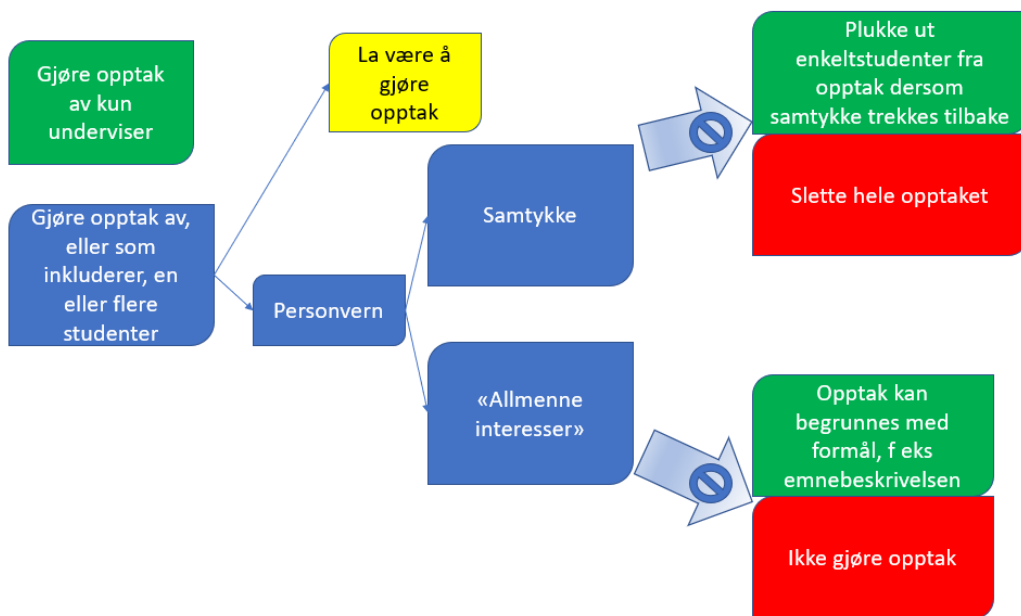
Det er tillatt å behandle personopplysninger som er nødvendig for å gjennomføre en oppgave i allmennhetens interesse.⁹ Undervisning er en oppgave i allmennhetens interesse, og i henholdt til gjeldende retningslinje vil «allmennhetens interesse» som hovedregel være det rettslige grunnlaget når det er nødvendig å behandle personopplysninger ved digital undervisning. «Allmennhetens interesse» som rettslig behandlingsgrunnlag strekker ikke så langt at det omfatter alt, mer om dette under punkt 3.3.4.

Videre heter det i retningslinjen at å oppfordre til og legge til rette for aktiv deltakelse ikke krever særskilt begrunnelse. Studentene må her informeres om at de selv bestemmer om de vil delta med lyd/bilde i undervisningen. Dersom aktiv deltakelse er obligatorisk så må det ha klar sammenheng med læringsutbyttebeskrivelsene for emnet. Samtykke fra studentene er i så tilfelle ikke påkrevd.

Avtalebasert behandlingsgrunnlag

Arbeidsavtalen og arbeidsgivers styringsrett gir UiB anledning til å bestemme at ansatte skal gjennomføre undervisningen digitalt. Dette gjelder tilsvarende for avtaler med ekstern underviser der slik undervisning er en del av ytelsen. Det er ikke aktuelt å basere seg på avtale ovenfor studentene.

De aktuelle behandlingsgrunnlagene kan for opptak av undervisning illustreres i et flytskjema slik:

⁹ Jf. GDPR artikkel 6 nr. 1 bokstav e, med supplerende rettslig grunnlag i universitets- og høyskoleloven § 1-3, § 3-8, § 4-2 og § 4-3.

3.3.3. Informasjonsplikt

Det er ikke tilstrekkelig å utelukkende angi et rettslig grunnlag for å behandle personopplysninger. Når det skal gjøres opptak i forbindelse med undervisning, så har UiB en informasjonsplikt ovenfor de som blir berørt av opptaket. Dette gjelder uavhengig av behandlingsgrunnlag.

Informasjonsplikten omfatter at det blir gjort opptak, hva som er formålet med opptaket, hva som utgjør det rettslige grunnlaget, hvordan og hvor lenge opptaket skal lagres, hvordan opptaket gjøres tilgjengelig for andre, hvem som har tilgang til opptaket, samt rett til å protestere mot behandlingen av personopplysningene. Slik informasjonen må gis i forkant av undervisningen/opptaket.

For å sikre at informasjonsplikten blir overholdt anbefaler arbeidsgruppen at det utarbeides konkrete og brukerorienterte rutiner og veiledningsmateriale for undervisere og studenter, gjerne med tilhørende informasjonsskriv og "spørsmål og svar". Se mer om retningslinjer og veiledere under punkt 3.3.5.

3.3.4. Gjenbruk av læringsressurser

Ifølge UiBs personvernretningslinjer skal opptak av undervisning bare brukes for å gjennomføre undervisning og vurdering. Opptak hvor studentene kan identifiseres skal slettes når undervisningen i emnet er avsluttet og eksamen er gjennomført. Unntaksvis kan det lagres lengre, for eksempel for å ivareta klagemuligheter, konteeksamen m.m.

Formålet med opptak av undervisning vil i all hovedsak være å tilgjengeliggjøre dette for gjenbruk i etterkant, hovedsakelig internt ved UiB. Forelesninger hvor bare underviseren deltar vil ikke være problematisk, ettersom det vil være underviseren selv som deler og tilgjengeliggjør opptaket av seg selv. Dersom det kommer spørsmål fra salen som kan høres på opptaket, skal de klippes ut før opptaket deles, med mindre det foreligger samtykke fra studenten som kommer med. Her kommer problematikken med tilbaketrekning av samtykke inn igjen, og arbeidsgruppen vurderer det ikke som realistisk å etablere et system for håndheving av samtykker fra studenter per dags dato.

Dette blir annerledes når det er snakk om å ta opptak av og dele seminarer og lignende hvor det forutsettes aktiv studentdeltagelse. Opptak av undervisning med studentaktiv deltagelse kan være utfordrende med tanke på behandlingsgrunnlag slik nevnt ovenfor, med mindre det kan dokumenteres at det er tilstrekkelig behandlingsgrunnlag for alle involverte.

Her må en skille mellom generelle opptak av undervisning med studentdeltagelse med sikte på deling (internt ved UiB eller helt åpent) og deling av opptak for studenter innad på et pågående emne. En problemstilling som har vært diskutert i arbeidsgruppen er situasjonen for flere lektorstudenter. De pålegges av UiB å delta på sanntidsundervisning samtidig som de er i praksis. I et slikt tilfelle ville man kunne gjøre opptak av undervisning, også der andre studenter deltar aktivt, med sikte på å dele dette med lektorstudentene som pålegges «å være to steder samtidig»; både være i praksis og samtidig følge sanntidsundervisningen. Opptak med dette formålet vil kunne begrunnes konkret i «allmennhetens interesser». Dette er en annen type deling enn hva arbeidsgruppen er bedt om å utrede.

Retningslinjene for personvern ved digital undervisning behandler også opptak (og direktestrømming) av ikke-obligatorisk og obligatorisk undervisning. Som hovedregel skal det ikke gjøres opptak av undervisning der studentene også blir del av opptaket. Dersom det gjøres opptak skal studentene være kjent med at det

gjøres opptak og at hvis de selv velger å delta med lyd/bilde vil de komme med på opptaket. Retningslinjene sier ikke noe eksplisitt om hva som er tilfellet der emnet stiller krav til aktiv studentdeltagelse.

UiBs retningslinjer åpner for opptak for å sikre tilgang for studenter som ikke kan delta i sanntid. Dette er nok myntet på koronasituasjonen, men vil også kunne gjelde når universitetet er tilbake i en “normalsituasjon”. Det kommer ikke klart frem at det som hovedregel avgrenses mot opptak av undervisning med studentaktiv deltagelse, slik at dette i utgangspunktet bare gjelder situasjoner som forelesning o.l. Arbeidsgruppen mener UiBs retningslinjer og veiledningsmateriell bør presiseres med tanke på studentdeltakelse ved ulike typer undervisning.

Arbeidsgruppen har, i lys av mandatet, også diskutert hvorvidt «allmennhetens interesse» er tilstrekkelig behandlingsgrunnlag for all undervisningen som vil være aktuell som åpen læringsressurs ved UiB eller om andre behandlingsgrunnlag vil være aktuelle opp mot formålet med undervisningen og evt. gjenbruk. Som skissert over er det mest aktuelle rettslige behandlingsgrunnlaget hva gjelder opptak av undervisning «allmennhetens interesser» slik det fremgår av retningslinjene. Arbeidsgruppen forstår retningslinjene slik at de er kommet til under koronapandemien hvor det var behov for å raskt etablere retningslinjer for personvern og digital undervisning. Arbeidsgruppen anbefaler at det vurderes hvorvidt retningslinjen bør utdypes og revideres på dette punktet for å sikre at de både er tilgjengelige og forståelige for undervisere som skal planlegge og gjennomføre undervisningen slik at kravene som følger av personvernsregelverket etterleves.

3.3.5. Retningslinjer og veileder for personvern

Etter arbeidsgruppens syn bør retningslinjene for behandling av personopplysninger oppdateres. Representantene fra Studentparlamentet ga blant annet tilbakemelding på at informasjonen på UiBs nettsider er så omfattende at informasjonen om personvern drukner i mengden og dermed fremstår som utilgjengelig.

Det bør også utarbeides tydelig informasjonsmateriale i form av en brukerorientert veiledning om personvern ved digital undervisning for studenter og ansatte. Denne bør si noe om hva underviserne må være oppmerksomme på, veilede i forbindelse med informasjonsplikten, hvilke situasjoner det kan være aktuelt å tillate opptak av undervisning med aktiv studentdeltagelse med bilde og lyd,¹⁰ samt gi konkrete eksempler på og maler for hvordan ansatte kan gi studentene nødvendig informasjon om personvern.

3.4. Kvalitetssikring

3.4.1. Innledning

I denne utredningen avgrenses kvalitetssikring av læringsressurser til de som skal deles helt åpent, og som først og fremst skal deles på UiBs driftede delingsplattformer. Kvalitetssikring er tenkt å kunne ivaretas ved god veiledning i forkant og kuratering i etterkant av publisering. Kvalitetssikring kan derfor langt på

¹⁰ Arbeidsgruppen forstår retningslinjene og informasjon fra personvernombudet slik at deltagelse i chat ikke er problematisk med tanke på aktiv studentdeltagelse. Men hverken studentenes navn eller chatboksen bør komme med på opptaket.

vei forstås som en hjelp og en tjeneste som UiB kan tilby ansatte som ønsker å publisere helt åpent, knyttet til teknisk kvalitet, opphavsrett, personvern og universell utforming.

Det finnes generelt mange åpne læringsressurser som studentene våre i mer eller mindre grad benytter seg av i sine studier. Mange av disse ligger på videodelingstjenesten YouTube, og er laget av andre enn ansatte ved UiB. En god del av dette materialet har god kvalitet, og studentene har uttalt at de opplever det som et godt supplement til undervisningen dersom underviser lenker til slike eksterne ressurser i læringsplattformen Mitt UiB.

Men det finnes også eksempler fra kommersielle plattformer på innhold som er av dårlig kvalitet eller som også er villledende. Å lansere en delingsplattform for læringsressurser for universitets- og høyskolesektoren, som kunnskapsdepartementet nå gjør med DLR, er derfor også et forsøk på å gi studentene tilgang til en plattform hvor innhold er delt av undervisere med høy kompetanse på eget fagfelt. Slik kan studentene være rimelig sikre på at innholdet på plattformen holder et tilstrekkelig faglig nivå. Følgelig vil en UiB-lisens og lansering av delingsplattformen DLR til bruk for ansatte ved UiB, i seg selv være et tiltak for kvalitetssikring av læringsressurser.

Ved å tilby en delingsplattform for åpne ressurser vil UiB ta på seg rollen som utgiver på en annen måte enn dersom ressursene ble delt via kommersielle kanaler. Som utgiver vil UiB i større grad stå inne for kvaliteten på ressursene, selv om UiB allerede har et ansvar for det som lages og publiseres av egne ansatte uansett plattform.

3.4.2. Kvalitetssikring i delingsplattformen DLR

DLR er akronym for digitale læringsressurser, uttales «deler», og er et såkalt learning object repository (LOR). Et LOR er en database for lagring og deling av digitale læringsressurser. Et LOR legger til rette for god gjenfinning med tanke på bruk og gjenbruk av ressursene ved hjelp av et godt system for metadatahåndtering. DLR er utviklet og leveres av Unit som også er tjenesteorgan for digitalisering i UH-sektoren. DLR driftes og videreutvikles gjennom en konsortiemodell.

En av hovedhensiktene med å tilby DLR som delingsplattformen ved UiB er at dette også skal være et virkemiddel for å sikre deling i tråd med:

- Opphavsrettslige reguleringer
- Personvern hensyn
- Krav til vitenskapelig kvalitet
- Universell utforming

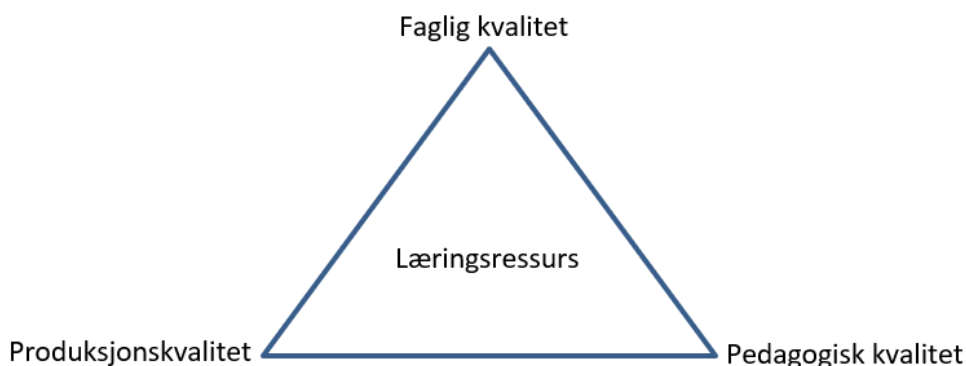
Selv om UiB har ansvar som utgiver og forvalter bør det også stilles krav til undervisere om at ressursene som deles åpnet møter krav til kvalitet. Undervisere som opphavere av læringsressurser må ha eller tilbys kompetanse eller veiledning i å vurdere om materialet som legges ut er i tråd med ovenfor nevnte reguleringer. For å få til dette bør det vurderes opplæringstiltak og god veiledning.

Når det gjelder krav til universell utforming er det for øvrig slik at kvalitetssikringen av universell utforming ikke foregår inne i DLR. Brukergrensesnittet vil være i henhold til universell utforming, mens universell utforming i ressursene ivaretas i de systemene de produseres i. DLR gjør ikke noe med utformingen av ressursen. Ved UiB er det Seksjon for studiekvalitet (SA) som har et koordinerende ansvar for universell utforming.

Rollene knyttet til plattformen DLR (beskrevet i vedlegg nr. 2) bør knyttes til konkrete oppgaver med kvalitetssikring. Begrepet kvalitetssikring brukes i mange sammenhenger og er ofte knyttet til en form for kontroll eller vurdering. Selv om det nok finnes et element av dette i denne sammenhengen også, skal kvalitetssikring av læringsressurser her forstås mer som organisering av et samarbeid mellom ulike enheter for i felles interesse å sikre at det som legges ut åpent og som derfor er med å profilere UiB som institusjon har den kvaliteten som er ønskelig.

Det er rimelig å anta at den produksjonstekniske kvaliteten til en åpen læringsressurs som er ment å ha levetid på inntil 5 år bør være høyere enn den til en læringsressurs som kun deles i et emne i et semester. Det foreslås derfor at det legges opp til strengere kvalitetskrav på ressurser som skal deles åpent. Akkurat hvordan dette skal gjennomføres bør utredes videre.

En rettesnor for kvalitet bør likevel være hva den enkelte underviser er komfortabel med å dele. Det er tross alt faglig kvalitet som er viktigst. Det bør sannsynligvis heller ikke legges opp til en overprøving av ressurser av en redaktør eller kurator når det gjelder faglig, pedagogisk eller produksjonsteknisk kvalitet. Kuratering vil imidlertid kunne slå inn dersom ressurser fremstår som å bryte med regler for opphavsrett eller personvern eller for eksempel flagges som upassende.

En læringsressurs kan sies å ha faglig, pedagogisk og produksjonsteknisk kvalitet. Faglig kvalitet ivaretas av fagmiljøene selv, mens pedagogisk og produksjonsteknisk kvalitet finnes støtte for i blant annet UiB læringslab og lignende støtemiljøer knyttet til ulike undervisningsmiljøer.

4. Forslag til tiltak for å fremme en kultur for deling

4.1. Innledning

Det er flere forutsetninger som må være på plass for at en skal få til en god kultur for deling. Det må finnes gode og brukervennlige tekniske løsninger, slik at underviserne kan bruke mest tid på det faglige og pedagogiske når de produserer læringsressurser. Underviserne må ha tilstrekkelig informasjon og kompetanse gjennom kompetansehevingstiltak, samt kunne benytte seg av et godt støtteapparat. Videre er

det viktig for underviserne å kunne se gevinsten av å dele og gjennom dette kjenne en motivasjon for arbeidet.

I det følgende går arbeidsgruppen gjennom informasjons- og opplæringstiltak som arbeidsgruppen mener bør på plass for å kunne tilrettelegge for deling av læringsressurser, både internt ved UiB og åpent.

4.2. Videreutvikling av en støttetjeneste

Det er som nevnt en klar forutsetning for en god delingskultur at det må finnes et støtteapparat som kan bistå undervisere som ønsker å dele, både internt og åpent. Behovet her synes å ikke bare gjelde teknisk assistanse, men også veiledning og rådgivning hva gjelder pedagogikk, produksjon, etikk, opphavsrett og personvern. Dette er en tilbakemelding som har gått igjen når arbeidsgruppen har bedt om innspill, både fra faglige ledere og fagmiljøene som BioCEED og Religionsoraklene.

Arbeidsgruppen foreslår at det bør etableres en felles støttetjeneste med en digital førstelinje hvor undervisere kan henvende seg med alle sine spørsmål vedrørende produksjon og deling av læringsressurser - en "one-stop shop". En slik tjeneste ville kunne gjøre det lettere for underviseren å håndtere usikkerheter og senker dermed terskelen for deling.

Arbeidsgruppen foreslår at en slik støttetjeneste utvikles med utgangspunkt i tilbudet som per i dag finnes ved UiB læringslab. Ved UiB læringslab finnes allerede bred kompetanse hva gjelder teknisk og pedagogisk støtte til digital undervisning. Støttetjenesten kan koordineres av laben, men den bør også involvere ressurser ute i miljøene for å styrke og utvide kompetansen og ekspertise tilknyttet laben om opphavsrett og personvern. Arbeidsgruppen foreslår at UiB hjelp tas i bruk som teknisk løsning for å administrere henvendelser til støttetjenesten, da UiB Hjelp tillater sammenkobling av flere miljøer med ulik kompetanse.

4.3. Informasjon på UiBs nettsider om opphavsrett og personvern

Noe som vil kunne være til hjelp for både undervisere og støtteapparatet er lett tilgjengelig informasjon på UiBs nettsider. Her finnes det en del informasjon allerede, blant annet om opphavsrett. Men denne er fragmentert og delt på flere forskjellige enheter sine nettsider. Disse bør etter arbeidsgruppen syn strømlinjeformes og videreutvikles, gjerne med utgangspunkt i den siste siden her om ofte stilte spørsmål:

- [Opphavsrett til eget vitenskapelig arbeid | Universitetsbiblioteket \(uib.no\)](#)
- [Opphavsrett og undervisning | UiB læringslab \(uib.no\)](#)
- [Opphavsrett i undervisning – ofte stilte spørsmål | DigUiB \(uib.no\)](#)

Denne nye, samlede informasjonssiden bør også kobles klart opp mot den overnevnte støttetjenesten slik at det er lett å vite hvor man eventuelt kan henvende seg med videre spørsmål.

UiB har også en nettside om personvern, nemlig [personvernportalen](#). Her er det mye informasjon om hvordan UiB behandler personvernopplysninger, men den kan oppleves som uoversiktlig og vanskelig å orientere seg i. Arbeidsgruppen foreslår derfor å lage en oversiktsside rettet mot studenter og undervisere som er enklere å forholde seg til.

Arbeidsgruppen tror også det vil være nyttig å utarbeide en god veileder med gode retningslinjer for undervisere som skal dele læringsressurser, både for intern deling og åpen deling. Veilederen bør henvise

til ressursidene om opphavsrett og personvern. Ellers kan den bestå av en sjekklistelignende oversikt over hva underviseren må tenkte på, både før, under og etter at de lager og deler læringsressursen. Denne bør samsvare med veiledningsstegene i DLR-plattformen hva gjelder deling.

Arbeidsgruppen foreslår at UiB læringslab får ansvaret for å koordinere arbeidet med strømlinjeformingen og videreutviklingen av nettsidene, og trekker inn de som tidligere har utarbeidet nettsidene og andre med relevant og nødvendig kompetanse i det videre arbeidet med nettsidene. Disse nettsidene må ses i sammenheng med støttetjenesten og opplæringen, se punkt 4.2 og 4.4.

4.4. Opplæring av UiBs ansatte i opphavsrett og personvern

Arbeidsgruppen foreslår at det også etableres et kurs som dekker opphavsrett, lisenser og personvern, spesielt rettet mot vitenskapelige ansatte. Arbeidsgruppen foreslår også at dette anbefales for alle vitenskapelige ansatte. Det bør vurderes om et slik kurs skal integreres i UNIPED-kursene på UIB, og da gjerne som en av de obligatoriske delene for dem som skal oppnå universitetspedagogisk basiskompetanse.

Det finnes allerede noen kurs o.l. ved UiB som dekker opphavsrett og personvern:

- [E-læringskurs \(MittUiB\) i personvern og informasjonssikkerhet](#): “Formålet med dette kurset er å sikre at alle ansatte og studenter får nødvendig opplæring og dermed bidra til å hindre brudd på personvern og informasjonssikkerhet. Vi ønsker derfor at alle ansatte og studenter gjennomfører disse leksjonene”.
- [UNIPED-kurset UPED654 Creative uses of media for learning](#) (15 timer): “The course will also explore issues pertaining to sources for media, copyright, and accessibility”. Kursets hovedfokus er ikke å lære bort opphavsrett, dette er kun en mindre del av kurset. Kontaktperson: Isabella Darcie.
- [Masteremne ved Det juridiske fakultet JUS260-2-B Opphavsrett](#) (10 studiepoeng). Rettet mot jusstudenter på 5. studieår, og anbefalte forkunnskaper er tre års jusstudier. Trolig ikke aktuelt for de fleste ansatte, men kan være et aktuelt kompetansehevingstilbud for superbrukere som skal jobbe med støtteapparatet for deling av læringsressurser.
- [Arbeidsgruppe for digital grunnkompetanse](#): Denne arbeidsgruppen jobber for tiden med digital opplæring av studenter, og dekker bl.a. personvern. Arbeidsgruppe tenker det kan være aktuelt å koble seg på dette arbeidet hva gjelder opplæring av ansatte på UiB hva gjelder opphavsrett og personvern. Kontaktperson for arbeidsgruppen er Barbara Wasson ([UiB personside](#)).
- [Mer sporadiske kompetansehevingsmuligheter](#): sporadiske foredrag, som labfrokokost om opphavsrett og lisenser (høst 2019) og seminar om opphavsrett og bruk av andres materiale ifm. Open Access-week (2020).

Arbeidsgruppen foreslår også at det på sikt utarbeides et e-læringskurs om opphavsrett og bruk av andres materiale i undervisningen tilsvarende det som i dag finnes for personvern. E-læringskurset bør sees i sammenheng med et eventuelt kurs i regi av UNIPED. Både UNIPED og UiBs arbeidsgruppe for digital grunnkompetanse er aktuelle miljøer som kan samarbeide om å følge opp kompetansehevingstiltak.

4.5 Motivasjon for åpen deling

En god delingskultur krever at flere forutsetninger er oppfylt. Det må ligge gode tekniske løsninger til grunn, som gjør det enkelt å dele. Her kommer delingsplattformen DLR inn. Dette må suppleres med et

støtteapparat som hjelper til med teknisk støtte og rådgivning både i oppstartsfasen og underveis i prosessen. Dette bidrar også til at underviserne kan fokusere på det faglige. Tilgang på gode støttetjenester kan også bidra til å senke terskelen for åpen deling, ved at man slipper å bekymre seg for å gjøre feil. Men en motivasjon for deling er også avgjørende her.

Det er forskning som viser at det er større sannsynlighet for at en delingskultur oppstår dersom det i første omgang legges til rette for småskala, intern deling mellom kolleger.¹¹ Deling er noe man må venne seg til, og det er derfor mer sannsynlig at åpen deling skjer dersom det har vært mulig å dele først internt og gradvis gå over til mer åpen deling. En gjennomgående innsikt i denne utredningen er at ulike grader av deling er veldig aktuelt.

Det er, og skal være, forskjell på det som deles mellom kolleger, det som deles med studentene, og det som deles helt åpent. Dette fordi delingskultur også skapes gjennom raushet, ved å vise frem egne uferdige ressurser. Det er viktig at det som kan oppleves som høye krav til kvalitet ikke blir nok en skranke eller hinder for deling. Det som deles internt er selvsagt også gjenstand for kvalitetskrav i form av det vi kan kalle de vanlige standardene for undervisningen vår. Ut over det kan kvalitetsnivået sees i sammenheng med grad av deling.

Det er mange gode grunner til at man skal dele åpent, både for UiB som institusjon, men også for den enkelte underviseren. I dialogen med fagmiljøer som har arbeidet med å åpne læringsressurser over tid, trekker de frem at det er viktig for underviseren å se gevinstene med å dele læringsressurser. Motivasjonen for deling kan blant annet være å sikre bedre undervisningskvalitet og mer fornøyde studenter gjennom bedre samsvar mellom læringsutbytte, vurdering og læringsaktiviteter ("constructive alignment").¹² Åpne læringsressurser kan skape faglig nysgjerrighet. Når de brukes av elever i videregående skole, kan dette være positivt for UiBs studentrekruttering. Åpne læringsressurser vil også kunne brukes i videreutdanning og har verdi fra et livslang læringperspektiv. Der de åpne læringsressursene er produsert av flere undervisere, kan dette bidra til å danne et faglig fellesskap som kan gå utover universitetets grenser. Åpen deling kan også ses på som en del av UiBs samfunnsoppdrag som ledd i forskerformidlingen.

Arbeidsgruppens utredning har belyst en del problemstillinger knyttet til intern deling. For arbeidsgruppen har intern deling fungert som en god avgrensning av åpen deling, samtidig som det er et tema som har vakt stor interesse når arbeidsgruppen har hentet inn innspill. En delingskultur er noe som bygges over tid og innenfor trygge rammer. Arbeidsgruppen mener derfor at det å bygge opp en kultur for intern deling også kan fungere som et ledd på veien mot en kultur for åpen deling.

For en del undervisere vil nok en vanlig innvendig være «Deling er bra! – Men passer ikke så godt for det jeg driver med ...». Dette arbeidet med å bygge opp en delingskultur tar tid, og kan være en utfordring. Her må UiB og de ulike fagmiljøene bidra for å skape en bevisstgjøring om verdien av å dele læringsressurser.

Arbeidsgruppen foreslår som et aktuelt tiltak å "utnevne" delingsambassadører, som skal bidra med å dele egne erfaringer med deling og fordelene med det. Her kan det for eksempel lages profiler for våre delingsambassadører med korte videoer på 3-5 minutter hvor de snakker om erfaringer fra og motivasjoner for åpen deling samt med tekst og lenker til aktuelle ressurser (inspirert av ReligionsOraklene sine videoer).

¹¹ Margaryan, A., Littlejohn, A. and Nicol, D. (2006). Community Dimensions of Learning Object Repositories. Networked Learning 2006, Symposium 04. Hentet fra <https://bit.ly/2su0NOo>

¹² John Biggs and Catherine Tang (2011); Teaching for quality learning at university (4. utg.); Open University press/McGraw hill education, s. 389.

Å lage åpne læringsressurser krever en ekstra innsats fra den enkelte underviseren i en allerede travel hverdag. Dersom UiB ønsker å få til en satsing her, må det utredes videre hvordan det kan tilrettelegges for gode rammer for denne type aktiviteten.

5. Oppsummering og forslag til tiltak

Opphavsrett:

- Læringsressurser er åndsverk og bruk av disse krever i utgangspunktet samtykke fra underviseren som opphaver. UiB kan dermed ikke pålegge ansatte å dele læringsressurser åpent. Det UiB kan gjøre er å oppfordre ansatte som underviser til å dele læringsressurser så åpent som mulig.
- UiB har en bruksrett til læringsressursene i forbindelse med pågående undervisning, typisk undervisning innenfor ett enkelt semester.
- Ansatte ved UiB kan bruke andres rettighetsbeskyttede materiale i sin undervisning *internt* på institusjonen, jf. Åndsverkloven § 43 og Kopinor-avtalen. Dette er et unntak fra hovedregelen om at bruk krever samtykke. Disse reglene omfatter derimot ikke bruk *utenfor* institusjonen. Det finnes ulike grader av åpenhet, fra deling som gir tillatelse til privat bruk til deling som tillater bearbeidelser.
- DLR-plattformen bør veilede i valg av lisens, gjerne gjennom å tilby kun utvalgte lisenser på hovedsiden. Her bør også vilkårene for deling og videre bruk fremgå direkte.
- Det bør presiseres i regelverket at UiB er ansvarlig for brudd på opphavsretten som oppstår ifm. ansattes deling av læringsressurser, som er dagens praksis.

Personvern:

- Behandling av personopplysninger krever rettslig behandlingsgrunnlag. De aktuelle behandlingsgrunnlagene er samtykke, allmennhetens interesse og avtale.
- UiB har også en informasjonsplikt når det skal gjøres opptak i forbindelse med undervisning, uavhengig av behandlingsgrunnlag.
- Opptak og deling av undervisning hvor bare underviser er med er ikke problematisk. Det bør som hovedregel ikke gjøres opptak av (med tanke på deling internt eller åpent) aktiv studentdeltagelse. Her finnes det noen unntak.
- Arbeidsgruppen foreslår at retningslinjene for behandling av personopplysninger oppdateres, og at det utarbeides en veiledning for deling av læringsressurser om personvern ved digital undervisning for studenter og ansatte.

Kvalitetssikring:

Kvalitetssikring av åpne læringsressurser utøves på følgende måte:

- Gjennom kurs og veiledning gjøre underviser i stand til å skape gode ressurser som tar hensyn til opphavsrett, personvern og universell utforming.
- Lage en sjekkliste-veiledning som undervisere kan se på før åpen publisering
- Kurator og redaktørrollen i delingsplattformen DLR har ansvar for å se gjennom og rydde i de åpne ressursene

- Kurator og redaktørrollen har ansvar for å etablere gode oppbevarings- og sletterutiner som kan hjelpe undervisere å holde oversikt over egne ressurser og sikre at det ikke lagres og deles utdaterte og/eller uferdige ressurser
- Fagmiljøene kan vurdere å etablere en fagfelleevaluering for utvalgte ressurser på linje med det som gjøres med åpne ressurser fra for eksempel ReligionsOraklene.

Informasjon og opplæring:

- Opprette et støtteapparat for deling av læringsressurser, som har teknisk, pedagogisk og juridisk (opphavsrett og personvern) kompetanse, gjerne legges til UiB læringslab.
- Samle og strømlinjeform nettsidenes informasjon om opphavsrett.
- Lage en oversiktsside om personvern rettet mot studenter og undervisere som er enklere å forholde seg til enn dagens side.
- Utvikle gode veiledere om opphavsrett og personvern for deling av læringsressurser
- Etabler et kurs som er anbefalt for alle vitenskapelige ansatte ved UiB, gjerne som en del av UNIPED-kurset som dekker opphavsrett, lisenser og personvern, samt at det lages et e-læringskurs i opphavsrett tilsvarende det for personvern som kan brukes til oppfriskning.

Litteratur:

Kielland, Torger (2018). Opphavsrettslige problemstillinger ved digitalisering av undervisning ved universitet og høyskoler. Hentet fra <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/18738>

Margaryan, A., Littlejohn, A. and Nicol, D. (2006). Community Dimensions of Learning Object Repositories. Networked Learning 2006, Symposium 04. Hentet fra <https://bit.ly/2su0NOo>

UTKAST